

STÍN KOLONIALISMU: DODNES SLOŽITÉ VZTAHY MEZI NĚMECKEM A NAMIBIÍ

LUKÁŠ NOVOTNÝ

Abstract: **The Shadow of Colonialism: Complicated Relations between Germany and Namibia Today**

Relations between Germany and Namibia are still heavily influenced by colonialism. As part of the scramble for Africa in the 1880's, the German Empire came to what is now Namibia and created German South-West Africa. Germany remained the colonial power of the territory until 1915. The period of colonial rule was marked by the genocides of the Hereros and the Namas tribes. This article focuses on the current political climate within Federal Republic Germany and how the nation is dealing with the difficulties of its colonial past. It is clear how strained relations are between the colonizer and the former colony. It should be noted that Germany has undertaken reconciliatory steps this year (which marks the 100th anniversary of the end of German rule over Namibia) in order to deal with its history.

Key words: Germany, Namibia, genocide, colonialism, German South-West Africa

Klíčová slova: Německo, Namibie, genocida, kolonialismus, Německá jihozápadní Afrika

ÚVOD

Je vcelku známým faktem, že bývalé koloniální mocnosti mají dnes často poměrně komplikované vztahy se svými bývalými koloniemi.¹ Prakticky každá z těchto bývalých koloniálních mocností se během své nadvlády někdy dopustila různých forem bezpráví, útisku, organizovaného násilí nebo dokonce genocidy. A jsou to pak právě pochopitelně tyto historické události, které dodnes rezonují ve vztazích těchto zemí jako problémové body, s nimiž se dřívější kolonialisté často nejsou schopni vypořádat patřičně kriticky. Často se to netýká jen vztahů politických, ale také mezilidských, to pokud se v daných zemích dodnes vyskytují různé početné skupiny složené z národností příslušníků bývalých koloniálních mocností.

To je případ také Namibie, která byla až do roku 1915 německou kolonií. Dokonce kolonií, kterou Němci minimálně od devadesátých let 19. století začali velmi intenzivně osidlovat a politicky, ekonomicky a společensky spolutvářet. To zcela zásadním způsobem ovlivnilo život tamního černošského obyvatelstva, které se brzo dostalo do

¹ Viz LOOMBA, A.: *Colonialism/Postcolonialism*. London/New York, 2015.

utiskované pozice, a vyústilo to nejprve v povstání tradičních kmenů a následně v tři roky trvající genocidu, během níž padlo mezi 65 až 80 000 příslušníků kmene Hererů a asi polovina z 20 000 příslušníků Namů. Němci zde postupovali mimořádně bestiálně a nekompromisně a tato genocida patří dodnes k největším traumatům namibijských dějin.² Tato událost je v Německu fakticky zapomenuta a je samozřejmě ve stínu tragédie druhé světové války. Pokud se Němci dnes ztotožňují s rolí pachatelů, pak je to v souvislosti s druhou světovou válkou. Otázka viny za příkoří během koloniální éry je v německé historické paměti problematický bod, který je velmi často opominán. Zcela jiné je to za to však v Namibii, kde dosud žijí potomci zavražděných Hererů a Namů, kteří se odmítají smířit s tím, aby se na akt genocidy zapomnělo.³ Požadují proto v prvé řadě připomínání tohoto aktu, ale také omluvu a objevují se požadavky na finanční odškodnění ze strany Německa.⁴

Tato studie chce ukázat na to, že německé vyrovnávání se s vlastní minulostí je širší problém a že zahrnuje také problematiku koloniální nadvlády a především s ní související namibijské genocidy z počátku 20. století. Tato historická událost se do širšího politického a společenského německého diskurzu dostala tento rok díky tomu, že to bylo přesně 100 let od ukončení německé koloniální nadvlády v Namibii. V této souvislosti vyslovil předseda německého spolkového sněmu, Norbert Lammert, omluvu za činy německých kolonialistů v Německé Jihozápadní Africe a pojmenoval masové vyvražďování za genocidu (*Völkermord*). Jedná se sice o průkopnický smířlivý akt směrem k Namibii, kterému ovšem předcházela řada problémů a diplomatických a jiných nedorozumění, které zkomplikovaly již tak složité německo-namibijské vztahy.

Tato stať není primárně historickým textem a nechce tedy popisovat samotný akt genocidy, spíše se chce zabývat procesem samotného vyrovnávání se s touto minulostí v rámci německé politiky a společnosti. V souvislosti s letošní omluvou a doznáním vysokých ústavních činitelů SRN si musíme si uvědomit, že se jedná o významný akt v tom smyslu, že není běžné, aby se koloniální mocnosti omlouvali za příkoří na kolonizovaném obyvatelstvu. To je dáno zřejmou obavou z případného finančních odškodnění, které by si pozůstalí po obětech mohli nárokovat. Stať je koncipována tak, že nejprve budou ve stručnosti prezentovány historické události, související s koloniální minulostí Německa ve své kolonii, tedy v Jihozápadní Africe. Následně budou vyloženy jednotlivé kroky v narovnávání politických (ale i třeba ekonomických) vztahů mezi Německem a Namibií a v poslední části bude pozornost zaměřena na německou menšinu v Namibii a specifika jejího postavení. Cílem statí je odpovědět na otázku, jak jsou aktuální vztahy mezi oběma zeměmi zatíženy stínem kolonialismu a jestli dosavadní kroky z německé strany přispívají k narovnávání vzájemných vztahů.

---

² Více k této problematice MELBER, H.: How to Come to Terms with the Past: Re-Visiting the German Colonial Genocide in Namibia. *Africa Spectrum*, 2005, roč. 40, č. 1, s. 139–148.

³ Viz ANDERSON, R.: Redressing Colonial Genocide under International Law: The Hereros' Cause of Action against Germany. *California Law Review*, 2005, roč. 93, č. 4, s. 1155–1189. – Viz také Special Issue „Namibia: Africa's Youngest Nation“ – *Journal of Southern African Studies*, 1993, roč. 19, č. 1.

⁴ COOPER, A. D.: Reparations for the Herero Genocide: Defining the limits of international litigation. *Africa's International Relations*, 2006, roč. 106, č. 1, s. 113–126.

GENOCIDA V NAMIBII

Výbuch násilí, který přerostl v masové vyvražďování a genocidu, byl důsledkem potlačení povstání Hererů a Namů vůči koloniálním vládcům v kolonii Německá jihozápadní Afrika (dále také jen Jihozápadní Afrika; německy *Südwest-Afrika*). Nutno dodat, že i přes drobné neshody žili dlouhé roky nepočtení němečtí kolonisté na jihozápadě černého kontinentu v relativní shodě s tamními domorodými obyvateli. Obchodovali s nimi, zaměstnávali je, kupovali od nich půdu. Hlavně někteří hererští náčelníci s koloniální správou ochotně spolupracovali, neboť z toho měli osobní prospěch. To se však změnilo začátkem 20. století. mimo jiné masovým vymíráním dobytka, který hlavně pro Herery představoval cosi jako alfu a omegu jejich bytí. Původní obyvatelé byli nuceni za pakatel prodávat svou půdu kolonistům. Začal u nich narůstat pocit, že jsou o svou zemi a stáda dobytka okrádáni. K tomu se přidávala nevole nad rostoucím počtem případů „loupeží“ černých žen osadníky.

Ke krvavým událostem došlo mezi lety 1904 až 1908. Samotné povstání vypuklo v roce 1904 útokem na německé farmy a bylo reakcí na existenční obavy Hererů pod vedením Samuela Maharera. Hererové během povstání zmasakrovali kolem dvou stovek bělochů. Na potlačení těchto nepokojů neměli Němci v samotné kolonii dostatek sil, a tak do Namibie vyslala Německá říše asi 15 000 mužů, vedených generálem Lotharem von Trothou, jimž se podařilo v srpnu 1904 povstání potlačit. Velká část Hererů následně prchla do nehostinného stepního regionu Omaheke s nedostatkem vody a potravy. Von Trotha nechal toto území ohraničit a vytěsnit tamní obyvatelstvo od vodních zdrojů. Tisíce Hererů se tak ocitli s celými rodinami mimo zdroje pitné vody a umírali žízni. Trotha navíc nechal vyhlásit tzv. vyhlazovací rozkaz, podle něhož přestali být Hererové již „německými poddanými. Uvnitř německých hranic bude každý příslušník Hererů zastřelen, ať bude přistižen se zbraní, nebo bez ní. Nepřijímám žádné ženy, ani děti, naženu je zpět ke svému národu a nechám na ně také střilet.“⁵ Trothovým cílem bylo vyhlazení Hererů, takže dokonce tento akt je považován za vůbec první genocidu (dlouhého) 20. století.⁶ Ostatně sám von Trotha poznamenal k osudu Hererů: „Věřím, že tento národ jako takový má být vyhlazen. Byl jsem v tom podporován šéfem generálního štábu, Alfredem, hrabětem von Schlieffenem a císařem Vilémem II.“⁷ Tento vyhlazovací příkaz nechal sice císař Vilém zrušit po dvou měsících, Trothova strategie směrem k Hererům však byla aktivní až do jeho odvolání v listopadu 1905.

V důsledku tohoto teroru se k povstání proti německým kolonialistům odhodlali v říjnu 1904 také méně početní Namové pod vedením jejich vůdců, Hendrika Witbooi a Jakoba Morengy. Také tyto nepokoje byla však nakonec potlačeny a jak Herové, tak i Namové

⁵ Více k této problematice GEWALD, J.-B.: The Great General of the Kaiser. In *Botswana Notes and Records*, 1994, s. 26, 74.

⁶ Viz DEDERING, T.: The German-Herero War of 1904: Revisionism of Genocide or Imaginary Historiography? *Journal of Southern African Studies*, 1993, roč. 19, č. 1, s. 80. – BLACKSHIRE-BELAY, C. A.: German Imperialism in Africa: The Distorted Images of Cameroon, Namibia, Tanzania, and Togo. *Journal of Black Studies*, 1992, roč. 23, č. 2, Special Issue: The Image of Africa in German Society, s. 235–246.

⁷ Viz SCHALLER, D. J.: «Ich glaube, dass die Nation als solche vernichtet werden muss»: Kolonialkrieg und Völkermord in «Deutsch-Südwestafrika» 1904–1907. *Journal of Genocide Research*, 2004, roč. 6, č. 3, s. 395–430, zde 398.

byli následně od roku 1906 internováni v koncentračních táborech, v nichž asi každý druhý vězeň také zemřel.⁸ Tyto tábory byly zbudovány po vzoru táborů, které nechali Britové vystavět pro búrské obyvatelstvo v Jižní Africe, a panovaly v nich katastrofální poměry: byly neustále přeplněné, panovaly tam otřesné klimatické podmínky, fakticky zde nebyla pitná voda a šířily se zde choroby. Místní lékaři a vojenští dozorcí (např. v koncentračním táboře na Shark Islandu, ale i jinde) na věznicích často vykonávali různé pokusy, které měly ospravedlnit vyvražďování. Teprve v roce 1908 byly koncentrační tábory zavřeny.

Výsledky koloniálního násilí byly následující: ještě v roce 1904 žilo mezi 80 až 100 000 Hererů. V roce 1911 jich zůstalo jen 15 000. Genocida tak postihla mezi 65 až 80 000 Hererů a asi 10 000 Namů z původně žijících asi 25 000.⁹ Hererové a Namové tedy pro kolonizátory nepředstavovali nebezpečí. Německá Jihozápadní Afrika se měla stát osadnickým rájem. Hererové vzpomínají každoročně na své oběti v rámci Dne Hererů a usilují dlouhá desetiletí o to, aby Organizace spojených národů uznala oficiálně jejich vyvražďení za genocidu. Německá diplomacie se k hodnocení této historické události stavěla dlouhá léta zdrženlivě a ještě v srpnu 2012 odmítala doznat vinu za tuto genocidu. Změna nastala až 10. července tohoto roku, kdy jak předseda spolkového sněmu, tak i spolková vláda označila tyto akty za genocidu.

VYROVNÁVÁNÍ SE S GENOCIDOU

Již zde byla zmínka o tom, že se pozůstalým po obětech dosud nepodařilo docílit oficiálního uznání genocidy na Hererech a Namech. Jak Namibie, tak i jednotlivé spolkové organizace o to přitom usilují již několik desetiletí a odkazují zejména na Konvenci o zabránění a trestání zločinu genocidy, přijatou OSN v roce 1948. Dílčím úspěchem zde je fakticky pouze tzv. Whitaker-Report, vypracovaný v roce 1983 subkomisí pro prevenci diskriminace a ochranu menšinových práv při Komisi OSN pro lidská práva, přijatý v roce 1985. Zpráva zmiňuje explicitně masakr na Hererech jakožto příklad genocidy. Tato jasná formulace subkomise ovšem nebyla nakonec přejata do příslušné rezoluce, čímž nedošlo k žádnému konkrétnímu právnímu uznání aktu namibijské genocidy ze strany OSN.¹⁰

Vzhledem k jisté rezervovanosti OSN k otázkám namibijské genocidy se nelze divit tomu, že také Německo se v těchto otázkách příliš neangažovalo a že i dnes není v narovnávání vztahů nijak obzvláště aktivní.¹¹ Ostatně o problémovosti vzájemných vztahů svědčí také to, že až do roku 1995 nenavštívil Namibii ani jeden ze spolkových kancléřů Spolkové republiky Německo. Příznačná pro změnu tak byla až návštěva kancléře Helmuta Kohla právě v roce 1995. Kohl se však vyhnul setkání s vyslanci Hererů. Výsledkem

⁸ Více k tomu JORGENSEN, T. – MARKUSEN, E.: The Genocide of the Hereros. In CHARNY, I. W. (ed.): *Encyclopedia of Genocide*, 1999, sv. 1, s. 288.

⁹ BRIDGMAN, J. – WORLEY, L. J.: Genocide of the Hereros. In TOTTEN, S. – PARCONS, W. S. (eds.): *A Century of Genocide: Critical Essays and Eyewitness Accounts*. London, 2008.

¹⁰ Viz EATWELL, R.: Explaining Fascism and Ethnic Cleansing: The Three Dimensions of Charisma and the Four Dark Sides of Nationalism. *Political Studies Review*, 2006, roč. 4, č. 3, s. 263–278.

¹¹ Viz KÖSSLER, R.: Entangled history and politics: Negotiating the past between Namibia and Germany. *Journal of Contemporary African Studies*, 2008, roč. 26, č. 3, s. 313–339.

této kancléřovy zahraniční cesty bylo to, že spolkové ministerstvo zahraničních věcí odsoudilo události, které se staly v bývalé Německé Jihozápadní Africe, ovšem na druhou stranu odmítlo za tyto koloniální činy převzít odpovědnost s odkazem na to, že konvence OSN o genocidě neplatí zpětně.¹² Jako argument se zde objevilo také to, že Namibie dostávala od Německa od roku 1990 stovky miliónů marek na rozvojovou pomoc – na konci roku 2014 se jednalo asi o 800 miliónů euro, jak se uvádí na stránkách německého MZV.¹³ Faktem ale je a ukazují na to také organizace Hererů, že tato rozvojová pomoc je dlouhodobě spravována zejména namibijskou státostranou SWAPO a že se jen malá část z ní dostane k samotným Hererům.

Jeich svazy odkazují na čtvrtou haagskou konvenci z roku 1899, kterou Německá říše porušila, a požadují materiální i finanční odškodnění ze strany Německa, které by bylo cíleně určeno jen pro ně. Zcela zřetelně to zformuloval mluvčí delegace Hererů 3. srpna 2004 v Berlíně, kde se dožadoval po Německu doznání viny za koloniální minulost.¹⁴ Tato výzva se objevila v souvislosti s četnými pomníky holokaustu, kdy na ně delegace odkazovala a ukazovala, že se Hererové cítí být zapomenuti, že se nikde na německém území nepřipomíná ani bitva u Waterbergu atd. Absence míst paměti v Německu byla coby výtky poprvé napravena až v roce 1999, kdy se v blízkosti pomníku antikolonialismu Parku Nelsona Mandely v Brémách objevilo pamětní místo se vzpomínkou na „oběti genocidy v Namibii 1904–1908 a bitvy u Waterbergu“. Samotné místo se sestává z kamenů z míst, kde byli tisíce Hererů izolováni od tekutin a potravin a kde masově umírali.

Vedle politického narovnávání vztahů vůči Hererům, genocidě a Namibii jako takové se objevily také soudní žaloby. V roce 2002 se obrátila americká právní kancelář Musolino and Dessel se svým klientem, organizací „Herero People’s Reparations Corporation“ vedenou Kuaimou Riruakem, který byl od roku 2003 předsedou National Unity Democratic Organisation, s žalobou k americkým soudům (Washington). Předmětem byla žaloba o výši 2 miliard dolarů za příkoří na pozůstalých obětech z řad Hererů.¹⁵ Této žalobě předcházela žaloba směřovaná k Mezinárodnímu soudnímu dvoru z roku 1999, která však pro žalující stranu nedopadla dobře. Předmětem žalob bylo jednak dosažení toho, aby se Spolková republika Německo přihlásila k aktu genocidy, aby byla odsouzena za porušení Německých afrických regulí (*Deutsche Afrika-Linien*) a aby přiznala obětem odškodnění.¹⁶ Dosud se nepodařilo vyhrát však ani jeden soudní spor, můžeme za to ale předpokládat, že aktivity s žalobami ještě jistě nejsou vyčerpány a že budou následovat další pokusy. Navíc se stále častěji k požadavkům obětí z řad Hererů přidává i oficiální namibijská politika. Dne 15. listopadu 2007 se obrátil tehdejší namibijský ministr zahraničních věcí, Marco Hausiku, na svůj německý protějšek, Franka-Waltera Steinmeiera, s dopisem s žádostí, která SRN vyzývala k odškodnění Hererů.¹⁷

¹² http://webarchiv.bundestag.de/archive/2013/1212/presse/hib/2012_08/2012_367/05.html

¹³ http://www.auswaertiges-amt.de/sid_3144239D29F4CFB63EA9929FEA7F43A8/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/Namibia/Bilateral_node.html#doc352362bodyText3.

¹⁴ *Die Zeit*, 5. 8. 2004.

¹⁵ *Der Spiegel*, 25. 6. 2008.

¹⁶ KÄMMERER, J. A. – FÖH, J.: Das Völkerrecht als Instrument der Wiedergutmachung? Eine kritische Betrachtung am Beispiel des Herero-Aufstandes. *Archiv des Völkerrechts*, 2004, sv. 42, s. 294–328.

¹⁷ *Allgemeine Zeitung*, 26. 11. 2007.

Dalším významným aktem na cestě ke smíření mezi Němci a Namibijci byla účast spolkové ministryně pro rozvojovou pomoc, Heidemarie Wieczorek-Zeulové, na vzpomínkové akci v Okkarafe, konané 14. srpna 2004 u příležitosti 100. výročí bitvy u Waterbergu. Součástí programu byla i krátká inscenace samotného povstání, kterou sehráli sami příslušníci Hererů. Ministryně se stala první oficiální zástupkyní německé vlády, která se kdy účastnila této upomínkové akce. Ve svém proslovu přiznala politickou a morální odpovědnost Německa za tyto činy německých vojenských jednotek. Doslova k tomu prohlásila: „Minulé násilnosti byly tím, co dnes nazýváme genocidou. My Němci se doznáváme k naší historicko-politické a morálně-etické odpovědnosti a k vině. Prosím vás v duchu společného ‚Otčenáš‘ k odpuštění naší viny.“¹⁸ Ministryně však zároveň vyloučila jakékoli finanční odškodnění, za to se však přihlásila k další finanční podpoře rozvoje Namibie.¹⁹

Ještě v roce 2004 proběhl další významný akt smíření. V listopadu se totiž setkala rodina Trothových se Ombarem Alfonsem Maharerem, náčelníkem Ovahererů, jedné ze skupiny příslušníků Hererů, žijících v Namibii. Maharero je potomkem Samuela Maharera, který byl kapitánem Hererů během koloniálního povstání. Ke schůzce došlo v Ginsheimu nad Rýnem a rodina Trothových se zde omluvila za činy svého předchůdce, generála von Trothy, během jeho vojenské mise za koloniální éry Jihozápadní Afriky, ale vysloveně také i za všechny násilnosti. Rodina se k vině doznala také písemně, když v prohlášení doslova napsala, že jako „občané dnešního Německa a křesťané prosíme společně s vámi, našimi hosty v Namibii za odpuštění v duchu ‚Otčenáše‘“.²⁰ V říjnu 2007 cestovalo 11 členů rodiny na základě návštěvy náčelníka Hererů do Omaruru, aby se zde oficiálně omluvilo přímo v Namibii za činy generála von Trothy a aby zde prosili o odpuštění.²¹

NEJNOVĚJŠÍ VÝVOJ

V roce 2011 navštívila namibijská politická reprezentace Německo, aby zde převzala 20 lebek Hererů z doby kolonizace, které se nacházely v berlínské nemocnici Charité. Celkem se předpokládá, že se v celém Německu může na různých pracovištích nacházet až 3000 takovýchto lebek. Tyto lebky dokládaly poměrně rozšířený obchod s nimi. Doloženy jsou například fotografie, kdy vojáci balí lebky do krabic a odesílají je do Německa k různým účelům. O lebky Hottentotů, jak Němci nazývali Nány, se zajímali vědci ovlivnění teoriemi genetika Eugena Fischera. Jeho myšlenky inspirovaly německou Třetí říši v různých teoriích o tom, že černošská rasa podřazená bílé, árijské rase z Evropy.

V roce 2011 tedy došlo k poměrně kontroverznímu, i když asi nevyhnutelnému činu, totiž návratu lebek z Německa do Namibie, které byly v roce 1904 využívány německými

¹⁸ Viz citace přímo z proslovu: Rede von Bundesministerin Heidemarie Wieczorek-Zeul bei den Gedenkfeyerlichkeiten der Herero-Aufstände am 14. August 2004 in Okakarara. http://www.windhuk.diplo.de/Vertretung/windhuk/de/03/Gedenkjahre_2004_2005/Seite_Redde_BMZ_2004-08-14.html.

¹⁹ *Der Spiegel*, 13. 8. 2004.

²⁰ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7033042.stm>.

²¹ *Der Standard*, 25. 4. 2008.

vědci k různým studijním rasovým pokusům. Oficiální ceremonie spojená s předáním těchto ostatků avšak skončila fiaskem. Namibijská delegace byla vedena ministrem kultury a mládeže, Kazenambem, jehož rodina také patřila k pronásledovaným skupinám. Ministr se cítil být dotčen tím, že německé ministerstvo na tento ceremoniální akt nevyslalo rovnocenného partnera, tedy nejlépe ministra zahraničí, což by se podle jeho slov při jeho účasti očekávalo, ale jen ministrovu zástupkyni, státní ministryni Cornelií Pieperovou. Ta nakonec musela ceremonii opustit krátce poté, co pronesla svou řeč, během níž se z publika ozývaly velmi nesmiřlivé hlasy. Podobně také Kazenambo opustil předčasně sál, což vedlo k dalšímu zhoršení vztahů.²² V berlínské Charité, ale také na různých německých univerzitách se nacházejí ještě dodnes další lebky Namibijců z koloniální doby.²³ Tak například bylo ještě v roce 2011 identifikovaných dalších 14 hererovských lebek, které byly následně převezeny do Namibie.²⁴

Dne 22. března 2012, tedy přesně v den 22. výročí nezávislosti Namibie, se německý spolkový sněm zabýval vůbec poprvé vzájemnou minulostí mezi Německem a Namibií. Dělo se tak na základě výzvy SPD a Zelených, ovšem debata trvala pouze půl hodinu. Zájem o diskuzi nad těmito tématy není dodnes v Německu velký. Vládní většina navíc odmítla tyto opoziční návrhy. Pozitivní zde bylo to, že SPD a Zelení zde podnikly mnohem více kroků, než kolik jich obě strany učily mezi lety 1998 až 2005, kdy společně vládly. Také tato iniciativa ovšem nakonec neskončila žádným viditelným výsledkem, obě strany tehdy totiž nebyly schopny zformulovat nějakou nosnou společnou pozici. Strana Die Linke (Levice) tehdy již prosazovala finanční odškodnění a tento požadavek čas od času zaznívá také dodnes.²⁵

Historie se i více než 100 let od těchto traumatizujících událostí sama nevyřeší. Téma koloniální nadvlády jako takové nezmizí z historické paměti obětí, a tak je pozitivní, že se v Německu dnes přeci jen vedou tyto debaty, jakkoli nevycházejí primárně z politiky, ale z řad občanské společnosti a intelektuálů. A i tato historie ovlivňuje současnost: například tím, že se objevují protesty proti tomu, aby byly některé ulice v německých městech nadále pojmenovávány podle dřívějších vůdců koloniálních vojenských jednotek, například dřívější Von-Trotha-Straße v Mnichově, pojmenovaná po generálovi von Trothovi, jednom z aktivních utiskovatelů a vykonavatelů genocidy, se tak od roku 2013 jmenuje příznačně Hererostraße a dřívější Wissmannstraße, pojmenovaná podle gubernátora Hermanna von Wissmanna, ve stuttgartské čtvrti Stammheim je nyní Wollle-Kriwanek-Straße.

Zcela nejnovější událostí jsou pak slova předsedy německého spolkového sněmu a spolkové vlády z července tohoto roku. Nejprve to byl předseda bundestagu Norbert Lammert, který označil koloniální bestiality za genocidu. Doslova k tomu prohlásil, že ten, kdo hovoří o genocidě v souvislosti s Armény v Osmanské říši z roku 1915, musí také jako akt genocidy označit to, co napáchala německá armáda na místním obyvatelstvu v dřívější německé Jihozápadní Africe.²⁶ Debata o chování německých kolonialistů

²² *Focus*, 30. 9. 2011.

²³ *Allgemeine Zeitung*, 2. 12. 2011.

²⁴ Tisková zpráva k tomuto aktu viz <http://www.pr.uni-freiburg.de/pm/2014/pm.2014-03-04.18>.

²⁵ Viz ZIMMERER, J.: Entschädigung für Herero und Nama. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 2005, č. 6, s. 658–660.

²⁶ *Die Zeit*, 8. 7. 2015.

v Namibii se vedla právě v kontextu genocidy Arménů v Osmanské říši (německý spolkový sněm odsoudil genocidu na Arménech i přes silné turecké protesty). Rakousko-Uhersko a Německá říše byly během první světové války spojenci Osmanské říše a jak v Berlíně, tak i ve Vídni se o masakru vědělo a tamní politici proti tomu nijak nevystoupili. V souvislosti s Namibií pak doslova zaznělo od předsedy německého spolkového sněmu: „Vyhlazovací válka v Namibii mezi lety 1904 až 1908 byla válečným zločinem a genocidou“, což je možné interpretovat jako přelom dosavadní pozice SRN ve vztazích k Namibii. V příštích měsících je naplánována také společná deklarace s namibijskou vládou. Německé ministerstvo zahraničních věcí se dosud nevyjádřilo k tomu, jestli dalším krokem německé diplomacie bude také nějaká formální omluva Namibii, případně jestli bude dohodnuto také nějaké finanční či jiné odškodnění.

Toto brutální masové vraždění tedy přirozeně dodnes zatěžuje vzájemné politické vztahy mezi oběma zeměmi. A země pachatelů, tedy Německo, má minimálně na politické úrovni poměrně velký problém s tím, aby uznalo vinu, vyslovilo omluvná a soustrastná slova a postavilo se čelem k dodnes aktuální problematice případného odškodnění obětí této genocidy. Spolková vláda se zde pravděpodobně obává toho, aby se z jakéhokoli vstřícného gesta či z dalších činů směrem k Namibii nestal nakonec precedens – protože ochota Němců směrem k morálnímu, politickému i finančního narovnání tohoto bezpráví by mohla dostat pod tlak také další koloniální mocnosti. Podobné problémy totiž mají ve svých bývalých koloniích také britské, francouzské, nizozemské, portugalské, španělské, belgické a italské vlády. Namibie získala po desetiletí trvajícím boji v roce 1990 mezinárodní suverenitu. Německo-namibijské vztahy jsou však nadále zatíženy a koloniální nadvláda Německa je dodnes v Namibii živým tématem. Stopy vidíme jednak v architektuře, ale také v hospodářském a kulturním vlivu tamní německé menšiny. Během studené války a existence dvou německých států to byla NDR, která usilovala o dobré vztahy s dodnes vládnoucí namibijskou stranou SWAPO. Režim SED navíc velmi podporoval emancipační snahy Namibie, byl však fakticky ve stejnou dobu, kdy Namibijsci získali svou nezávislost, demontován. Dnes je tak jediným partnerem pro SWAPO přirozeně Spolková republika Německo.

Německo vyvíjí směrem k Namibii velmi specifickou rozvojovou politiku a snaží se země zejména ekonomicky podporovat. Hovoří se o jisté kompenzaci za příkoří během kolonialismu. Ta je skutečně znatelná a Německo je nejvýznamnější přispěvatel rozvojové pomoci Namibii, jakkoli to pozůstali po obětech považují za velmi slabou náplast za ztracené životy.²⁷ Faktem je ale také to, že Němci jsou v Namibii mimořádně neoblíbení, což se částečně dotýká také životních podmínek tamní německé menšiny.²⁸ To, že by však spolková vláda někdy přiznala, že na počátku 20. století šlo o genocidu, je však novum. Dalším krokem k narovnání vztahů by mohlo být odškodnění potomků obětí, což však dosud německé ministerstvo zahraničních věcí striktně odmítá. Potomci

²⁷ Viz ZIMMERER, J.: Entschädigung für Herero und Nama. *Blätter für deutsche und internationale Politik*, 2005, č. 6, s. 658–660.

²⁸ Viz k této problematice GRETSCHER, H. V.: The status and use of the German language in independent Namibia: Can German survive the transition? In PÜTZ, M. (ed.): *Discrimination through Language in Africa? Perspectives on the Namibian Experience*. Berlin/New York, 1995, s. 299–314. – BLACKSHIRE-BELAY, C. A.: German Imperialism in Africa: The Distorted Images of Cameroon, Namibia, Tanzania, and Togo. *Journal of Black Studies*, 1992, roč. 23, č. 2, Special Issue: The Image of Africa in German Society, s. 235–246.

tehdy pronásledovaných skupin namibijského obyvatelstva jsou dnes také podprezentováni v namibijské vládě. Hererové, Namové a Damarové zde usilují o vylepšení svých menšinových práv, ovšem fakticky mají velmi malý vliv, i když v poslední době se ze strany vládních úřadů v Namibii objevují ústupky a vstřícné kroky.

NĚMECKÁ MENŠINA V NAMIBII

Krom řady více či méně viditelných důkazů o německém kolonialismu v Namibii, patrných v oblastech jako například architektuře, sídelní struktuře, v topografických či místních pojmenování nebo i v rozvojové pomoci, je dodnes reliktem této doby německy hovořící menšina. Institucionálním nositelem německé kultury je Německá kulturní rada (*Deutscher Kulturrat*) a také Německo-namibijská mládež (*Deutschnamibier-Jugend*). Ta se snaží zachovávat původní kulturu a zvyky a snaží se být též jistým mostem ke Spolkové republice Německo.

Prvními Němci v Namibii byli misionáři londýnské a rýnské mise. Obě instituce spolu velmi úzce spolupracovali již od 18. století, a to zejména proto, že rýnská mise do té doby ještě neměla v regionu jižní Afriky žádné vlastní misijní instituce. První duchovní, kteří se usadili na území dnešní Namibie, jsou doloženi od roku 1805.²⁹ Vedle šíření mise je můžeme označit za významný předvoj následného kolonialismu. Během 19. století se do země nastěhovalo také několik prvních německých obchodníků, od roku 1883 pak také němečtí úředníci, řemeslníci a vojáci a migrace se postupně zintenzivňovala. Poté, co byla Německá Jihozápadní Afrika vyhlášena v roce 1884 oficiálně kolonií, což znamenalo, že tento stav uznala také Anglie, se počet německých osídlenců ještě více zesílil. Důvodem však bylo v první řadě to, že se sem němečtí obyvatelé stěhovali za účelem rozsáhlých nalezišť diamantu a jiných cenných kovů.

Počet Němců z pelomu 19. a 20. století vydržel stejný fakticky až do konce první světové války, po jejímž skončení Německo ztratilo všechny kolonie.³⁰ Jihozápadní Afrika se stala mandátním územím Společnosti národů. V důsledku následných asimilačních tendencí, kterým říkáme „jihoafrikanizace“, bylo z území vykázano asi 15 000 Němců a jejich farmy byly zkonfiskovány ve prospěch Jihoafričanů. Tento antigermanizační trend přetrvával až do 23. října 1923, kdy tamní německé obyvatelstvo dostalo možnost získat britské státní občanství, což následně umožnilo jak přistěhovalectví dalšího německého obyvatelstva do země, tak i výslovnou podporu kultury a jazyka Němců v Namibii. Možnost změny státního občanství a tedy získání britského státního občanství tehdy přijalo asi 3200 Němců.³¹ Dodejme ještě i to, že také v Namibii se od roku 1932 prosadila NSDAP, která si mezi německým namibijským obyvatelstvem získala značné sympatie a která zde na různých místech zřídila svá regionální zastoupení. Bylo to totiž právě německé

²⁹ Viz k německému osídlení EBERHARDT, M.: *Zwischen Nationalsozialismus und Apartheid. Die deutsche Bevölkerungsgruppe Südwesafrikas 1915–1965 (Periplus-Studien 10)*. Berlin, 2007.

³⁰ Viz MÜLLER, T. B.: *Nach dem Ersten Weltkrieg. Lebensversuche moderner Demokratien*. Bonn, 2014, s. 33 a n.

³¹ Viz BORN, J. – DICKGIESSER, S.: *Deutschsprachige Minderheiten. Ein Überblick über den Stand der Forschung für 27 Länder*. Im Auftrag des Auswärtigen Amtes hrsg. vom Institut für deutsche Sprache. Mannheim, 1989.

obyvatelstvo, které bylo sice na straně jedné ekonomicky velmi vyspělé, které však také nejvíce doplatilo na světovou hospodářskou krizi (až 80 % veškerého dobytka uhynulo v důsledku krize). NSDAP se v této době snažila v zemi vyvolávat nacionalistickou a velkogermánskou linii, což nakonec vedlo k tomu, že mandátní správa stranu v roce 1934 nechala zakázat.

Během druhé světové války se Jižní Afrika přihlásila k Britům. Německé obyvatelstvo bylo perzekuováno a internováno v pracovních táborech, kde muselo setrvat až do roku 1946. Od roku 1942 bylo pak těm, kdo ho měli, odebráno britské státní občanství. Situace se vylepšila až na konci 40. let, kdy dokonce pozorujeme jistou migrační vlnu Němců směrem na namibijské území. Většina z dodnes v Namibii žijících německých obyvatel jsou potomci dřívějších farmářů, úředníků, vojáků a koloniální správy. Od 80. let pak pozorujeme, že se země stala poměrně hodně navštěvovanou destinací německých turistů a že se zde dokonce řada z nich rozhodla dožít svůj život.

Pro německé obyvatelstvo v Namibii se vžil pojem „Německý Namibijec“ (*Deutschnamibier*). Sami tamní autochtonní Němci se pak nazývají pouze Němci (*Deutsche*), čímž se odlišují od *Deutschländer*, jak se nazývají Němci z Německa. Na namibijském území již žije jejich pátá generace a j vcelku běžné, že toto obyvatelstvo má vedle namibijského státního občanství také občanství německé. Vztahuje se pak na ně také podpora německých menšin ze strany Spolkové republiky Německo, která je i s ohledem na dřívější kolonialismus výjimečná v porovnání s ostatními zejména neevropskými německými menšinami.

V roce 2011 se hlásilo na 20 000 Namibijců k němčině coby své mateřštině. Počet Němců v zemi se dá jen těžko odhadnout, vzhledem k častým národnostně smíšeným sňatkům s Namibijci, ale také s Brity se může jednat až o 100 000 osob. Německé obyvatelstvo je v zemi rozmístěno zhruba rovnoměrně s výjimkou vesnických regionů a severu země. Je tedy zřejmé, že žije zejména v městských regionech. Ve městech Windhoek a Swakopmund je dokonce němčina jedním z úředních jazyků. Ovšem vliv Němců není patrný jen v oblasti jazyka, ale také například v gastronomii nebo třeba v hospodářském rozvoji těchto míst. Zajímavostí je pak také to, že v dnes již neexistující NDR vyrostlo asi 400 namibijských dětí, které se po roce 1990 navrátily již coby dospělí a vystudovány zpět do země.

ZÁVĚR

Závěry této studie jsou následující:

Za prvé je zřejmé, že koloniální události z dob před první světovou válkou zůstávají jasnou determinantou vzájemných německo-namibijských vztahů. Rozhodně se nejedná o nějaké mrtvé téma, jak by se například mohlo zdát z evropského pohledu. V Namibii je to téma a je to i téma, které je různě intenzivně instrumentalizováno jak samotnými politickými představiteli, tak i svazy a spolky Hererů a Namů. Za vše hovoří například ta skutečnost, že území Namibie nenavštívil až do roku 1995 ani jeden spolkový kancléř. Podobně málo intenzivní byla také i diplomatická výměna ze strany Namibie. Vzájemné politické vztahy se budují jen skutečně velmi pomalu a jsou ovlivněny po-

litickými požadavky pozůstalých po přeživších namibijských Hererech, kteří volají po různých formách omluv a odškodnění. Probíhají dokonce i žaloby a celkové vztahy jsou tou skutečností, že Německo se nechce jednoznačně doznat k vině za genocidu, značně zatěžkány. Až donedávna se to Německo snažilo řešit pouze zesílenou finanční podporou v rámci regionální pomoci Namibii. Na druhou stranu však přeci jen na obou stranách sílil tlak na to, aby se stávající situace začala alespoň v symbolické rovině řešit.

Za druhé pozorujeme přeci jen v poslední době jisté proměny v celkové politické komunikaci mezi oběma zeměmi. Zejména konstatování německého spolkového sněmu a německé spolkové vlády o tom, že během let 1904 až 1908 se na Hererech a Namech uskutečnila genocida (*Völkermord*), je dosud nebývalý přelom, který ukazuje na nový směr v diplomatických vztazích mezi oběma zeměmi. Německu totiž pravděpodobně tato situace není příjemná v kontextu jeho narůstající role ve světové politice, a tak se 100. výročí od ukončení koloniální nadvlády zřejmě hodilo pro uskutečnění tohoto symbolického aktu. Tomu má v příštích měsících následovat zformulování společné německo-namibijské deklarace, která by vzájemné vztahy opět o jeden stupeň více normalizovala.

Jedním z reliktvů dřívějšího dobrého i zlého intenzivního soužití Namibijců a Němců je také tamní německá menšina. Jedná se o potomky dřívějších kolonialistů. Je to tato menšina, která se snaží zachovávat v Namibii kulturní odkaz Němců, kteří zde kdysi početně žili. Realita je však poněkud jiná: menšina postupně početně slábne, čímž fakticky vymírá, a nezvládá uspokojivě roli žijícího mostu mezi Německem a Namibií, a to i přes poměrně velkorysou podporu, kterou se jí kontinuálně dostává od různých německých institucí, včetně například tamního Goethe-Institutu.

Německo-namibijské vztahy tak jsou dodnes ovlivněny stínem německého kolonialismu. Odjít jejich jistou výbušnost se snad v brzké budoucnosti podaří vzájemné deklarace mezi oběma zeměmi.

Autor:

Mgr. Lukáš Novotný, M.A., Dr. phil.,
Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně,
lukas.novotny@ujep.cz